

1. GORZAŁKA (75) sb f

o jasne; pierwsze a pochylone, końcowe jasne.

sg N gorzałka (8). ◇ G gorzałki (23). ◇ A gorzałkę (18). ◇ I gorzałką (21). ◇ L gorzałce (3). ◇ pl G gorzałek (1) *RejZwierc*, gorzałk (1) *ZapKościer*.

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

Mocny napój alkoholowy, wódka; ze względu na własności rozgrzewające i wysuszające stosowany jako środek leczniczy (najczęściej zewnętrzny), a także kosmetyczny; *vinum adustum Murm*, *Mymer*², *BartBydę*; *aqua vitae FalZioł*, *Cn*; *vinum crematum*, *vinum igni eliquatum*, *vina factilia ex herbis, radicibus, seminibus, fructibus decoctis, vinum ex fecibus cerevisiae crematis et adustis Cn* (75) : *Murm* 164; *BartBydę* 170b; rozmocz chuftkę albo gębkę w Gorzałce którą zową aqua vite á tego woniay *FalZioł* V 63v; Takieź też rzodkiew nalkrobana iako miazga [...] a z gorzałką w moźdżerzu wtłuczona/ [...] czyni stolcze wodne *FalZioł* V 84, I 125b, II 15b, 23 [2 r.], V 71, 71v (14); *MiechGlab* *8v, 23; *Mymer*² 43v; *RejRozpr* 12; *LudWieś* B4; *BielKom* E8; *Mącz* 352d; Niektorzy mocną gorzałkę leią ná chory ząb/ á bol im vćicha. *SienLek* 76v; wleýze ktemu gorzałki ták wielé/ iżby lye rozrzedziło iáko máśc/ á tym krofty ná noc pomázuy. *SienLek* 134, 71v, 72, 78, 129v, 149 (10); *GórnDworz* C6; A nátrzy fie iáko gorzałką á oliwą á mydełkiem rostopną powścięgliwołcią *RejZwierc* 162, 95v, 104, 157v; *Strum* L4 [2 r.]; *Oczko* 11; *ReszPrz* 43; mam ielzche lám dobry á pełny dzban dobrej gorzałki *WerGośc* 230; Ale v nas to pocałowánie wítało/ podobno dla tego/ iż z drugiego ábo z drugiey/ y przez vlicę gorzałkę dobrze poczuie. *WerGośc* 264, 229, 230; *BielSjem* 21; *GostGosp* 104; *KlonWor* 69 marg.

W charakterystycznych połączeniach: gorzałka (barzo) dobra (6), (barzo) mocna (4); gorzałki bańka, dzban (2), kęs, poł garnca; gorzałki przyl(ew)ac (włać) (4); gorzałką chuchnąć, mazać się, nacierać (natrzeć) (2), śmierdzieć; gorzałkę lać (2), poczuć.

Zwroty: »gorzałki napić się (a. opić się); gorzałkę pi(ja)ć« [szyk zmienny] (4; 2): *FalZioł* V 69v; *LudWieś* B5v; Ráno też wftawłzy s pościałki/ Nápiję fie kęs gorzałki *BielKom* E7; *RejWiz* 60v; *RejZwierc* 27; *BielSjem* 23.

»gorzałkę palić; palenie gorzałki« (4; 2): *FalZioł* I 77a; Przydzye złodzyey do łotrą gdzye gorzałkę pałá/ To iuż łobie obádwá fwoie fzczeńcie chwałá. *RejWiz* 139v, 97; także [aby] warzenya pyw y palenya Gorzałk [...] wolno do czafzu ym pořwolonyego wřzywały *ZapKościer* 1582/33; *SarnStat* 972 [2 r.].

»gorzałkę szynkować; szynkowanie gorzałki« (2; 1): dla tego řzli do řzynkownego domu Antoniego kácźmarzá/ gdzie gorzałkę řzynkowano/ prawie pod kazánim *WerGośc* 229, 231; *SarnStat* 972.

Szeregi: »(tak) piwo, (a, i, jako) gorzałka« [szyk 7 : 1] (8): *RejWiz* 97; *Strum* L4; *ZapKościer* 1582/33; řzynkarz od řzynkowania przez cały rok/ ták piwá iáko gorzałki po řześci grořzy ná káždy rok. *SarnStat* 972, 230, 348, 972; *CzahTr* Lv. [Ponadto przy innym szeregu 2 r.].

»gorzałka, (albo) wino« [szyk 2 : 1] (3): *Oczko* 10v; prze kęs rořkořzy ná pálcu/ ktora ták długo trwa/ pokić fie gorzałká/ wino/ álbo piwo po gárdle wlecze *WerGośc* 227; *SarnStat* 17.

W *przen* (3) : Zywi się iáko moźe gorzałką/ nićiami *BielSat* B4v [idem] *BielRozm* 14.

Szereg: »piwo, wino albo gorzałka« (1): ten pewnie w piwie/ w winie/ álbo w gorzałce rozum fwoy wfytek vtopic/ y łam vtonąć/ á gárdłem przypłácii mułi *WerGość* 228.

Przen: *Pijaństwo* (1) : drudzy teź od gorzałek álbo od inżzego rozmáitego obźárftwá łprołnemi wrzody á rozmáitemi niemocámi pozdycháią *RejZwierc* 132v.

Synonimy: *akwawita*, »gorzałe wino«, *wodka*.

ZCh